

İKİNCİ DÜNYA SAVAŞI SONRASINDA TÜRKİYE EKONOMİSİ VE MARSHALL PLANININ EKONOMİYE ETKİLERİ

Seçil Şenel Uzunkaya*

Özet

İkinci Dünya Savaşı Dünya üzerindeki birçok ülkeyi olumsuz yönde etkilemiştir. Söz konusu olumsuz etki ülkelerin ekonomisi üzerinde de meydana gelmiştir. Bahsi geçen bu savaşın ardından çoğu ülkenin resesyona girdiği görülmektedir. Belirtilen bu süreçte Türkiye ekonomisi de olumsuz gelişmeler yaşamıştır. İlgili olumsuzlukları minimum seviyeye indirebilmek için Türkiye Marshall Planı olarak da anılan ekonomik yardımları kabul etmiştir. Belirtilen bu süreç hem geçmişte hem de günümüzde sıklıkla tartışılmaktadır. Bu çalışmada da İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Türkiye ekonomisinin ve kabul edilen Marshall planının detayları analiz edilmiştir. Ülkenin ekonomisi adına önem arz eden bu tarihsel konunun incelenmesi ile literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: İktisat Tarihi, Türkiye Ekonomisi, Marshall Planı

JEL Sınıflandırması: B23, N12

TURKISH ECONOMY AFTER WORLD WAR II AND EFFECTS OF MARSHALL PLAN ON THE ECONOMY

Abstract

World War II affected many countries in the world negatively. This negative effect has also occurred on the economies of countries. Following this war, most countries have entered the recession. Turkey's economy has also experienced negative developments in the process specified. Turkey also referred to as the Marshall Plan of economic aid to inflict negativity about the minimum level adopted. This process is frequently discussed both in the past and now. In this study, the details of Turkey's economy after the World War II and accepted the Marshall Plan was analyzed. It is aimed to contribute to the literature by examining this historical topic which is important for the economy of the country.

Keywords: Economic History, Economy of Turkey, Marshall Plan

JEL Classification: B23, N12

1. Giriş

İkinci Dünya Savaşı dünya tarihinin en önemli savaşı olarak kabul edilmektedir. Belirtilen bu savaşta, Japonya, Çin ve çevresindeki ülkelere saldırırken, İtalya ise Habeşistan'ı işgal etmiştir. Öte yandan, Almanya ise Avrupa'nın büyük bir bölümünü egemenliği altına almıştır. Belirtilen bu ifadelerden de anlaşılacağı gibi söz konusu savaş farklı coğrafyadaki çok sayıda ülkeleri kapsadığından dolayı dünya savaşı niteliği kazanmıştır. Bahsi geçen bu savaşın sonucunda, dünya genelinde 50 milyondan fazla insan hayatını kaybetmiştir (Hart, 2015).

* Dr. Öğr. Üyesi, İstanbul Medipol Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi, Uluslararası Lojistik Yönetimi Bölümü, secilsenel@medipol.edu.tr

İkinci Dünya Savaşı ayrıca ülke ekonomilerini de olumsuz yönde etkilemiştir (Cohen, 2016). Savaş sürecinde dünya genelinde yatırımlar durmuştur. Bunun sonucunda da malların üretimi azalmış ama tüketici talebinde artış yaşanmıştır. Belirtilen bu durum da ülkelerin yüksek enflasyon yaşamalarına sebebiyet vermiştir. Bahsedilen bu durum piyasalardaki belirsizliği arttırmıştır. Söz konusu durumlar da ülke ekonomilerini olumsuz yönde etkilemiştir.

İkinci Dünya Savaşı özellikle Avrupa ülkelerinin ekonomilerini oldukça olumsuz yönde etkilemiştir (Kaiser, 2015). Belirtilen bu durumdan dolayı, Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa'ya yardım etme kararı almıştır. Bu sayede bahsi geçen savaş sonrasında önemli olumsuzluklar yaşayan Avrupa ekonomisinin tekrar kalkınmasının sağlanabilmesi hedeflenmiştir. Bu sayede, Amerika hem yeni bir ticaret pazarı elde edilecek hem de ekonomik anlamda gelişmiş olan Avrupa ülkeleri Sovyetler Birliği ve komünizmin etkisinden uzaklaşabilecektir.

1947 yılında Amerika Birleşik Devletleri dışişleri bakanı George Marshall Harvard Üniversitesi'nde bir konuşma gerçekleştirmiştir. Bahsi geçen konuşmanın detaylarında İkinci Dünya Savaşı sonrasında zarar gören dünya ekonomileri analiz edilmiştir. Söz konusu konuşmada Marshall, Avrupa ülkelerine iktisadi kalkınma yaşayabilmeleri için yardım yapılabilirdiğinden bahsetmiştir. Dolayısıyla, bahsi geçen bu yardımlar "Marshall Yardımları" olarak anılmıştır (Leffler, 2018; Parrish, 2018; Bayne, 2016; Talbott ve Moreland, 2017).

Türkiye de Amerika Birleşik Devletleri'nden Marshall planı kapsamında yardım talep etmiştir. Buna karşın, ilgili talep ilk başta Amerika Birleşik Devletleri tarafından reddedilmiştir (Steil, 2018; Kadkoy, 2017; Erdim, 2018). Bunun ardından, Türkiye yeniden Amerika Birleşik Devletleri'ne başvurmuş ve Marshall planına dahil olmak istediğini dile getirmiştir. Bahsi geçen bu talep Amerika Birleşik Devletleri tarafından tekrardan değerlendirmeye alınmış ve Türkiye de Marshall planına dahil edilmiştir (Koça ve Koça, 2017; Luke, 2019; Thomas, 2017).

Bu çalışmada İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Türkiye ekonomisinin ve kabul edilen Marshall planının detayları analiz edilmiştir. Bu çerçevede, ilk olarak konuya yönelik literatür çalışması yapılmıştır. Daha sonra, İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin ekonomik durumu incelenmiştir. Bunun ardından da Marshall yardımları detaylandırılmış ve Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir. Son bölümde ise çalışmanın sonucuna ve çözüm önerilerine yer verilmiştir.

2. Literatür Taraması

Marshall yardımları konusu literatürde birçok yazar tarafından ele alınmıştır. Malkoç (2006) çalışmasında Türkiye ekonomisindeki 1947 ve 1950 yılları arasını incelemiştir. Türkiye Cumhuriyeti, İkinci Dünya Savaşı'na katılmasa da bahsi geçen bu tarihlerde Amerika Birleşik Devletleri'nden Marshall yardımlarını kabul etmiştir. Söz konusu çalışmada bu hususun Türk basınında da sıklıkla yer bulunduğu ve bu sayede de Türk halkının Amerika Birleşik Devletleri'ne sempatisinin arttığı ifade edilmiştir. Belirtilen bu hususun da Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki dostluğun artmasında önemli bir rol oynadığı vurgulanmıştır.

Dikmen (2000) çalışmasında yeni dünyanın ekonomik sistemini konu almıştır. Bu çalışmanın içeriğinde küresel üretim ve moda ekonomisi konusu da analiz edilmiştir. Belirtilen bu yeni ekonomik sistemin özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında şekillendiği ifade edilmiştir. Söz konusu dönemde küresel ekonomik sistemde yaşanan durgunluktan dolayı ülke ekonomilerinin oldukça zor bir durum yaşadığı açıklanmıştır. Bu durum da açlık, fakirlik ve göç gibi sorunların artmasına sebebiyet vermiştir. Belirtilen bu tarihlerde Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan Marshall yardımlarının bu yeni ekonomik sisteme geçilmesinde büyük bir öneme sahip olduğu konusunun altı çizilmiştir.

Yülek (1997) de ülkelerin ekonomik büyüme teorileri üzerine bir çalışma yapmıştır. Bu çerçevede, gelişmekte olan ülkeler konu alınmış ve bu ülkelerin kamu politikaları detaylıca incelenmiştir. Söz

konusu çalışmada birçok ekonomik büyüme teorisi incelendiği gibi, ülkelerin 1950 ve 1960 dönem aralığındaki ekonomi politikaları da konu edinilmiştir. Belirtilen bu tarihlerde Batı Avrupa ülkelerinin ekonomik problem yaşadığı vurgulanmıştır. Marshall yardımlarının ise söz konusu problemin giderilmesinde önemli rol oynadığı ifade edilmiştir.

Çınar (2018) Marshall yardımlarının Türkiye üzerindeki etkisini incelemiştir. Söz konusu inceleme modernleşme ve bağımlılık teorisi ekseninde analiz edilmiştir. Belirtilen bu çalışmada, Marshall planının İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa'nın gelişmesi için çok önemli bir proje olduğu vurgulanmıştır. Bahsi geçen bu projenin Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri arasındaki ilişkinin gelişmesinde de önemli role sahip olduğu ifade edilmiştir. Buna karşın, Marshall yardımları ile Türkiye'nin ekonomik anlamda Amerika Birleşik Devletleri'ne daha bağımlı hale geldiği konusunun altı çizilmiştir. Öte yandan, Küçükvatan (2011), Güneş (2012), Çetin vd. (2011), Çatalbaş ve Yazar (2015), Eşel (2011), Tezcek (2013) ve Doğan (2012) de Marshall yardımlarını inceleyen diğer ulusal çalışmalardır.

Marshall yardımlarına ilişkin uluslararası literatürde de çok çalışma bulunmaktadır. Örnek olarak, Hogan ve Hogan (1989) 1947-1952 dönem aralığındaki dünyadaki ekonomik gelişmeleri konu alan bir kitap yazmıştır. Bu kitapta, Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan Marshall yardımlarının özellikle Batı Avrupa'nın gelişiminde önemli rol oynadığı vurgulanmıştır. Belirtilen çalışmaya paralel olarak, Pisani (1991), De Long ve Eichengreen (1991), Wood (1986), Carew (1987) ve Eichengreen ve Uzan (1992) de çalışmalarında benzer hususları vurgulamışlardır. Bununla birlikte, Thomas (2017), Pambrun vd. (2019), Kowalski (2017), Twigge (2016), Lv (2018), Pedaliu (2017) ve Erdim (2018) de uluslararası literatürde Marshall planını ele alan diğer önemli çalışmalardır.

Literatürde Marshall yardımları konusu sıklıkla ele alınmıştır. Buna karşın, yapılmış bu çalışmalar genel itibarıyla teorik niteliktedir. Bu çerçevede, ilgili konunun ampirik bir çalışma ile ele alınmasının literatüre önemli bir katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bununla birlikte, ilgili dönem aralığının eski olmasından dolayı, ekonomik verilere ulaşmada sorunların yaşanabilmesi mümkündür. Bundan dolayı, bahsi geçen bu yeni analizin bulanık mantık çerçevesinde uzman görüşleri ile yapılması yerinde olacaktır. Bu sayede, konu ile ilgili farklı görüşlerin analiz edilerek sonuca ulaşılabilmesi de mümkün olacaktır.

3. İkinci Dünya Savaşı Sonrası Türkiye'de Ekonomik Durum

İkinci Dünya Savaşı 1939 yılında başlamış ve 1945 yılına kadar devam etmiştir. Bu dönem aralığında Japonya, İtalya ve Almanya dünya üzerindeki farklı bölgelere saldırmıştır. Söz konusu savaş dünyada en çok insanın ölümüne yol açan savaş olarak tarihe geçmiştir. Çok farklı coğrafyalarda 50 milyona yakın insanın hayatını kaybettiği bilinmektedir (Kaiser, 2015).

Türkiye İkinci Dünya Savaşı'nda taraf olmamıştır. Buna karşın, İkinci Dünya Savaşı ülke ekonomisinde ciddi olumsuzluklara yol açmıştır. Savaş sürecinde Türkiye'deki yatırımlar durma noktasına gelmiştir. Sanayi üretiminde daralma yaşanırken halkın tüketim talebinde artışlar meydana gelmiştir. Bu durum enflasyonun yaşanmasına yol açmıştır. Belirtilen bu hususlar yüzünden Türkiye'nin uyguladığı 2. Beş Yıllık Kalkınma Planı askıya alınmıştır (Ersin ve Duran, 2017; Ersin ve Eti, 2017).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından dünya genelindeki ülkelerde ekonomik durgunluk problemi baş göstermiştir. Türkiye bu dönemde üç yıl üst üste ekonomik küçülme yaşamıştır. Belirtilen hususa ek olarak, aynı dönem içerisinde enflasyon oranlarında ciddi artış yaşandığı görülmektedir. Bahsedilen bu problemler ülkeyi ekonomik anlamda dış yardıma muhtaç hale getirmiştir (Kalkavan, 2018).

İkinci dünya savaşı yıllarında ekonomi dönemi Türkiye'de "savaş ekonomisi" olarak adlandırılmaktadır. Her ne kadar Türkiye savaşa katılım göstermese de aldığı savunma tedbirleri sebebiyle devlet harcamalarında artış söz konusu olmuş ve erkek bireylerin askere alımları artmıştır. Bu durum bütçe açığının ortaya çıkmasıyla birlikte özel sektörde de üretim azalışı söz konusu

olmuştur. Ayrıca enflasyonun da artış göstermesi ekonomik göstergelerde bozulmalara yol açmıştır. Bu yaşanan gelişmeler Türkiye iktisat tarihine damgasını vuran “Milli Korunma Kanunu”nun çıkmasına neden olmuştur. 1940 yılında çıkan “Milli Korunma Kanunu” ile devlet, sınai kuruluşların ne kadar üretim yapabileceğine karar verebilme, belli tesislerin tazminat karşılığında devlete geçmesi hakkına sahip olabilme ve 500 hektarın üzerindeki tarlaları tazminat karşılığında işletebilme yetkisine sahip olabilmekteydi. Bunun yanında söz konusu kanun ile devlet, iç ve dış ticarete fiyat kontrol yetkisini elinde bulundurmaktaydı (Arslan, 2016).

Savaş yıllarında devletin ekonomi üzerindeki önemli etkilerinden bir tanesi de varlık vergisidir. Varlık vergisi 1942 yılında ortaya çıkmış ve spekülatif kazançların önüne geçebilme adına servet üzerinden bir defaya mahsus şekilde alınan bir vergi türüdür. Bu vergi ile savunma harcamaları için ek gelir oluşturulmaya çalışılmış ve enflasyonun baskı altına alınması istenmiştir (Arslan, 2016).

Tablo 1: Büyüme, Sektörel Yapı ve Dış Ticaret (%)

	gr(GNP)	gr(AGR.)	gr(IND.)	gr(SER.)	I/GNP	(X-M)/GNP	AGR./GNP	IND./GNP	SER./GNP	SD
1940	-4,9	-1,2	-10,2	-6,8	10,0	1,7	38,5	18,6	42,9	agr>gnp
1941	-10,3	-16,5	-2,4	-6,4	9,1	1,6	37,0	19,3	43,7	ind>gnp
1942	5,6	19,4	-2,5	5	7,6	0,3	51,2	13,3	35,5	agr>gnp
1943	-9,8	-12,5	-1,4	-9,6	9,8	0,6	56,5	10,7	32,8	ind>gnp
1944	-5,1	-10,7	-6,1	2,2	9,6	1,0	44,1	15,4	40,5	ser>gnp
1945	-15,3	-23,4	-16,6	-6,3	11,2	1,7	38,3	16,1	45,6	ser>gnp
1940-1945	-6,6	-7,5	-6,5	-5,3	9,6	1,2	44,3	15,6	40,2	ser>gnp

Kaynak: (Eşiyok, 2006)

Savaş yıllarında Türkiye ekonomisini veriler üzerinden değerlendirdiğimizde Tablo 1’de 1940-1945 arası dönemde Türkiye’de büyüme, sektörel yapı ve dış ticaret oranları verilmiştir. 5 yıllık dönemde ülke ekonomisinde ekonomik küçülme meydana geldiğini söylemek mümkündür. 1940-1945 arası dönemde ortalama büyüme %-6,6 olarak gerçekleşmiştir. En yüksek küçülme 1945 yılında gerçekleşmiştir. Tablo 1 incelendiğinde büyüme verilerinin tarım verileri ile paralel olduğunu söylemek mümkündür. Tarım ülkesi olma özelliğini sürdüren Türkiye, 5 yıllık dönemde sanayi alanında da küçülme yaşamıştır. Bu 5 yıllık dönem içinde milli gelir içinde yatırımlar payı (I/GNP) ortalama %1,2 olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret verileri incelendiğinde Tablo 1’de milli gelir içinde dış ticaret açığı veya fazlası verilerine bakıldığında 5 yıllık dönemde dış ticaret fazlasının verildiği görülmektedir. 1940 yılında milli gelir içinde dış ticaret fazlalığının payı %1,7 olarak gerçekleşmiş, 1945 yılında ise bu oran aynı seviyede seyretmiştir. Bu dış ticaret fazlalığının nedeni olarak da hükümetin uyguladığı ithalat kısıtlayıcı politikalar, döviz rezervlerinin tasarruflu kullanılması ve ihracata engel bir durumun oluşmaması olarak gösterilmektedir (Eşiyok, 2006).

4. Marshall Planı Hakkında Genel Bilgiler

4.1. Marshall Planının Çıkış Nedenleri

İkinci Dünya Savaşı’nın ardından özellikle Avrupa ülkeleri ekonomik anlamda çöküntü yaşamıştır. Bu süreçte Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa’ya yardım kararı almıştır. Söz konusu yardımın temel amacı savaş sonrasında önemli olumsuzluklar yaşayan Avrupa ekonomisinin tekrar kalkınmasıdır. Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan bu yardımların arkasında birçok farklı nedenden bahsedebilmek mümkündür. Söz konusu yardımlar sayesinde Amerika Birleşik Devletleri ticaret yapabileceği yeni pazar elde etmiştir. Kalkınmış olan Avrupa ekonomisi uluslararası ticarete uygun hale gelmiştir. Bu durum da Amerika Birleşik Devletleri’nin bahsi geçen bu ülkelere daha fazla ihracat yapabilmesi anlamına gelmektedir (Arkes, 2015).

Ekonomik hususların yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri tarafından yapılan bu yardımların politik sebeplerinden de bahsedebilmek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı’nın sonrasındaki dönemde komünizm sisteminin popüleritesi tüm dünyada artmıştır. Amerika Birleşik Devletleri adı geçen bu

yönetim sisteminin karşısında yer almıştır. Bundan dolayı, ilgili sistemin başka ülkeler tarafından da kabul edilmemesi için gerekli siyasi adımları atmaya çalışmıştır. Bu çerçevede, Avrupa ülkelerine yapılan bu ekonomik yardım ile birlikte söz konusu ülkelerin komünizm sisteminden uzaklaşmasını amaçlamıştır (Bischof vd., 2018; Rosamond, 2017).

Belirtilen dönemlerde komünizm sistemini benimseyen Sovyetler Birliği hem ekonomik hem de siyasi anlamda güç kazanmaktaydı. Dünya üzerindeki birçok ülke Sovyetler Birliği'nin bu sisteminden etkilenmiştir. Amerika Birleşik Devletleri de Sovyetler Birliği'nin bu yükselişinden rahatsız hale gelmiştir. Bu bağlamda, söz konusu sistemin Fransa, İtalya ve Almanya gibi güçlü Avrupa ülkelerine sıçramasını önlemeye çalışmıştır. Marshall planı da belirtilen bu amaçla ulaşabilmek adına kilit bir rol oynamıştır (Franz, 2016).

4.2. Marshall Planının Çıkış Süreci

Amerika Birleşik Devletleri dışişleri bakanı George Marshall 1947 yılında Harvard Üniversitesi'nde bir konuşma yapmıştır. Söz konusu konuşmanın içeriğinde İkinci Dünya Savaşı sonrasında zarar gören dünya ekonomileri konu alınmıştır. Belirtilen bu konuşmada Marshall, Avrupa ülkelerine iktisadi kalkınma yaşayabilmeleri için yardım yapılabileninden bahsetmiştir (Habova, 2015).

Marshall tarafından yapılan bu konuşmanın önemli hususlarından biri de “bütünleşik Avrupa” ifadesidir. Marshall ilgili konuşmasında Avrupa ülkelerinin bir bütün olarak hareket etmelerinin kendileri için daha faydalı olacağını vurgusunu yapmıştır. Söz konusu durumun Avrupa'ya hem ekonomik hem de siyasi istikrar sağlayacağı ifade edilmiştir. Belirtilen bu düşüncenin arkasındaki en temel gerekçe ekonomik ve siyasi anlamda güçlü olan bir Avrupa'nın Sovyetler Birliği'nin etkisinde olmayacağıdır (Walker ve Vatter, 2015).

Marshall'ın Harvard üniversitesinde yaptığı bu konuşmanın ardından söz konusu yardım planı “Marshall Planı” olarak anılmaya başlamıştır. Bu plan dahilinde Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa ülkelerinden toplu bir şekilde örgüt kurmalarını talep etmiştir. Bu talebe istinaden Avrupa ülkeleri Avrupa Ekonomik İşbirliği Konferansı'nı kurmuşlardır. Adı geçen örgütün en temel amacı Avrupa ülkelerin acil ekonomik ihtiyaçlarının etkin bir şekilde tespit edilebilmesidir. Yapılan görüşmeler neticesinde Marshall planı kapsamında 16 farklı ülkeye 15 milyar doların üzerinde bir yardım yapılmasına karar verilmiştir. Söz konusu yardımlar 1948-1951 yılları arasında yapılmıştır (Appel, 2017).

5. Marshall Planının Türkiye Ekonomisine Etkileri

Türkiye, Amerika Birleşik Devletleri tarafından uygulanan Marshall planı ile ilgili toplantılara katılmıştır. Türkiye bahsi geçen bu toplantılarda Amerika Birleşik Devletleri'nden Marshall planı kapsamında yardım talep etmiştir. Buna karşın, ilgili talep Amerika Birleşik Devletleri tarafından reddedilmiştir. Belirtilen bu hususun arkasındaki en önemli gerekçe ise bu yardım planının sadece Avrupa'nın yeniden yapılanması ile ilgili olmasıdır (Tatoğlu vd., 2017).

Belirtilen bu kararın ardından Türkiye yeniden Amerika Birleşik Devletleri'ne başvurmuş ve Marshall planına dahil olmak istediğini dile getirmiştir. Bahsi geçen bu talep Amerika Birleşik Devletleri tarafından tekrardan değerlendirmeye alınmıştır. Netice itibarıyla, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'yi de Marshall planına dahil etmiştir. Bu bağlamda, Türkiye de diğer Avrupa ülkeleri gibi 1948-1951 yılları arasında Amerika Birleşik Devletleri'nden Marshall yardımları adı altında destek almıştır (Özer ve Yücel, 2018).

Türkiye'ye yapılan Marshall yardımlarının farklı içerikleri söz konusudur. İlk olarak, Türkiye bu çerçevede Amerika Birleşik Devletleri'nden 62 milyon doların üzerinde hibe almıştır. Belirtilen hususa ek olarak, Türkiye ayrıca Amerika Birleşik Devletleri'nden 72 milyon dolar kredi almıştır. Yapılan anlaşma gereği söz konusu kredinin geri ödenmesine 1952 yılında başlanacak ve geri ödeme

süresi 35 yıl olacaktır. Bunların yanı sıra, Amerika Birleşik Devletleri, Türkiye'ye ayrıca mühendislik gibi teknik destek sağlayacaktır (Talbott ve Moreland, 2017).

Marshall planı kapsamında yapılan bu yardımların Türkiye ekonomisine birçok etkisi bulunmaktadır. Kısa vadede Marshall planının Türkiye ekonomisini olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Yapılan bu yardımlar sayesinde sanayide artış yaşanmıştır. Belirtilen bu husus ülke ekonomisini canlandırmıştır. Söz konusu durum da ülkenin ekonomik büyümesine ve yaşam kalitesinin artmasına katkı sağlamıştır (Malkoç, 2016).

Buna karşın, Marshall planının uzun vadede Türkiye ekonomisine olumsuz etkilerinin bulunduğu görülmektedir. Adı geçen planın en önemli olumsuz etkisi Türkiye ekonomisinin dışa bağımlı hale gelmesidir (Turhan vd., 2015). Alınan krediler yüzünden Türkiye Amerika Birleşik Devletleri'ne borçlanmıştır. Elde edilen bu borçlar da etkin bir şekilde değerlendirilememiştir. Bunun sonucunda da Türkiye daha da borçlu hale gelmiştir.

Marshall yardımlarının Türkiye'ye yol açtığı başka bir olumsuzluk da döviz kurundaki volatilitenin artmasıdır. Ekonomik anlamda daha da dışa bağımlı hale gelen Türkiye'de döviz kurları daha değerli hale gelmiştir. Döviz kurlarındaki bu ciddi artış piyasadaki belirsizliği arttırmıştır. Bu durum da ülke ekonomisindeki belirsizliklerin artmasına sebebiyet vermiştir. Artan bu belirsizlik yatırımcıları tedirgin hale getirmiştir. Bunun sonucunda da ülkedeki yatırımlar da azalma meydana gelmiş ve bu durum da ülkenin ekonomik gelişmesini olumsuz yönde etkilemiştir (Çınar, 2018; Eroğlu ve Kara, 2017).

Son olarak, Marshall yardımları sonucunda ülkedeki dış ticaret serbest hale gelmiştir. Bu durum da Türkiye'nin ithalat rakamını arttırmıştır. İhracattaki artıştan daha yüksek olan ithalat artışı ülkenin cari işlemler dengesinde bozulmalara sebebiyet vermiştir. Bunun sonucunda da ülkede cari işlemler açığı problemi baş göstermiştir. Söz konusu durum da kırılgan hale gelen ülke ekonomisindeki belirsizliğin daha da artmasına sebebiyet vermiştir.

6. Sonuç

Bu çalışmanın amacı İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki Türkiye ekonomisinin ve kabul edilen Marshall planının detaylarının analiz edilmesidir. Bu bağlamda, ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'nin ekonomik durumu hakkında bilgi verilmiştir. Bunun akabinde, Marshall yardımlarının detayları açıklanmış ve daha sonra da Türkiye ekonomisi üzerindeki etkilerinden bahsedilmiştir.

Marshall planının Türkiye ekonomisini kısa vadede olumlu yönde etkilediği görülmektedir. Yapılan bu yardımlar sanayiye arttırmış ve ülke ekonomisini canlandırmıştır. Buna karşın, Marshall planının uzun vadede Türkiye ekonomisine olumsuz etkilerinin bulunduğu görülmektedir. İlk olarak, adı geçen bu yardımlar Türkiye ekonomisini dışa bağımlı hale getirmiştir. Alınan borçların etkin bir şekilde değerlendirilememesi sonucunda da Türkiye daha da borçlu hale gelmiştir.

Döviz kurunda artan volatilitenin de Marshall yardımlarının diğer bir olumsuz sonucudur. Döviz kurlarındaki bu ciddi artış piyasada belirsizliğe sebebiyet verdiğinden dolayı, yatırımcıları tedirgin hale getirmiştir. Bunun sonucunda da ülkedeki yatırımlar da azalma meydana gelmiştir. Ayrıca, bu yardımlar sonucunda Türkiye'nin ithalat rakamında artış meydana gelmiştir. Söz konusu durum ülkenin cari işlemler dengesinde bozulmalara sebebiyet vermiştir. Bu da ülke ekonomisindeki belirsizliğin daha da artmasına sebebiyet vermiştir.

Yapılan incelemeler neticesinde ülkenin aldığı dış borçların ülke ekonomisi için ciddi riskler içerdiği görülmektedir. Söz konusu borçların etkin bir şekilde kullanılması önem arz etmektedir. Aksi takdirde, ülke daha da borçlu hale gelecek ve bu durum da ülke ekonomisindeki kırılganlığı arttıracaktır. Bu yüzden, gerekmediği durumlarda ülkeler borç almamalı, borç alınması gerektiği durumda da çok ciddi analizlerin yapılması yerinde olacaktır. Aksi takdirde, ülkeler ekonomik

anlamda dış ülkelere bağımlı hale gelecektir. Ekonomik anlamda kaybedilen bağımsızlığın ileriki zamanlarda siyasi olarak da kaybedilme riski bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Appel, H. (2017). Toward an ethnography of the national economy. *Cultural Anthropology*, 32(2), 294-322.
- Arkes, H. (2015). *Bureaucracy, the Marshall Plan, and the national interest* (Vol. 1251). Princeton University Press.
- Arslan, M. (2016). 2. Dünya Savaşı ve Türkiye’de Savaş Ekonomisi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 2(2), 1-14.
- Bayne, N. (2016). The New Partnership for Africa's Development and the G8's Africa Action Plan: A Marshall Plan for Africa?. In *Sustaining Global Growth and Development* (pp. 141-154). Routledge.
- Bischof, G., Pelinka, A., & Stiefel, D. (Eds.). (2018). *The Marshall Plan in Austria* (Vol. 8). Routledge.
- Carew, A. (1987). *Labour under the Marshall Plan: The politics of productivity and the marketing of management science*. Manchester University Press.
- Cohen, M. (2016). *The Eclipse of 'elegant Economy': The Impact of the Second World War on Attitudes to Personal Finance in Britain*. Routledge.
- Çatalbaş, G. K., & Yarar, Ö. (2015). Türkiye'deki bölgeler arası iç göçü etkileyen faktörlerin panel veri analizi ile belirlenmesi. *Alphanumeric Journal*, 3(1), 99-117.
- Çetin, B., BARIŞ, S., & Saroğlu, S. (2011). Türkiye’de karayollarının gelişimine tarihsel bir bakış. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1(1), 123-150.
- Çınar, Y. (2018). Modernleşme Ve Bağımlılık Teorisi Ekseninde Marshall Yardımı Ve Türkiye. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(2), 325-350.
- De Long, J. B., & Eichengreen, B. (1991). *The Marshall Plan: History's most successful structural adjustment program* (No. w3899). National Bureau of Economic Research.
- Dikmen, A. A. (2000). Küresel üretim, moda ekonomileri ve yeni dünya hiyerarşisi. *Toplum ve Bilim*, 86, 281-302.
- Doğan, M. (2012). Türkiye Ziraatında Makineleşme: Traktör ve Biçerdöverin Etkileri. *Coğrafya Dergisi/Journal of Geography*, (14).
- Eichengreen, B., & Uzan, M. (1992). The Marshall Plan: economic effects and implications for Eastern Europe and the former USSR. *Economic Policy*, 7(14), 13-75.

- Erdim, B. (2018). Under the flags of the Marshall Plan: multiple modernisms and professional legitimacy in the Cold War Middle East, 1950–1964. In *Mid-Century Modernism in Turkey* (pp. 131-158). Routledge.
- Erdim, B. (2018). Under the flags of the Marshall Plan: multiple modernisms and professional legitimacy in the Cold War Middle East, 1950–1964. In *Mid-Century Modernism in Turkey* (pp. 131-158). Routledge.
- Ersin, İ., & Eti, S. (2017). Measuring the Waste-Conscious and Saving Habits of the Youth in Turkey: The Sample of Istanbul Medipol University. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 3(3).
- Ersin, İ., & Duran, S. (2017). Faizsiz Finans Döngüsünü Oluşturma Açısından Adil Ekonomik Düzen Söyleminin Kedileşme İlkeleri ve Uygulanabilirliğinin Değerlendirilmesi. *Electronic Turkish Studies*, 12(8).
- Eroğlu, N., & Kara, F. (2017). Makro İhtiyati Para Politikası Araçları ve Türkiye Uygulaması Üzerine Genel Bir Bakış. *International Journal of Finance & Banking Studies* (2147-4486), 6(2), 60-69.
- Eşel, O. G. (2011). Demokrat Parti Dönemi Türk-Amerikan İlişkilerinde Basın Sansürü ve Pulliam Davası. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, (29), 145-162.
- Eşiyok, B. A. (2006). *İktisadi dönemler itibariyle Türkiye ekonomisinde kalkınma (1923-2004)*. Türkiye Kalkınma Bankası.
- Franz, T. (2016). Plan Colombia: illegal drugs, economic development and counterinsurgency—a political economy analysis of Colombia's failed war. *Development Policy Review*, 34(4), 563-591.
- Güneş, F. (2012). Göç, yoksulluk ve sosyal politika. *İktisadi Araştırmalar Vakfı*, 183-199.
- Habova, A. (2015). Silk Road economic belt: China's Marshall plan, pivot to Eurasia or China's way of foreign policy. *KSI Transactions on Knowledge Society*, 8(1), 64-70.
- Hart, B. L. (2015). *A history of the Second World War*. Pan Macmillan.
- Hogan, M. J., & Hogan, M. J. (1989). *The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe, 1947-1952*. Cambridge University Press.
- Kadkoy, O. (2017). Syrians and Labour Market Integration: Dynamics in Turkey and Germany. *GMF*, (February 2017), at: <http://www.gmfus.org/publications/syriansand-labor-market-integration-dynamics-turkey-and-germany> (last visited February 15 2018).
- Kalkavan, H. (2018). Türkiye İktisat Tarihi. İrfan Ersin (Ed.) *Temel Kavram ve Analizlerle Türkiye Ekonomisi*. Bursa: Ekin Yayınları
- Kaiser, D. E. (2015). *Economic Diplomacy and the Origins of the Second World War: Germany, Britain, France, and Eastern Europe, 1930-1939*. Princeton University Press.

- Koça, N., & Koça, B. (2017). Affects of Marshall Plan on Turkish Economy. *Sociology*, 7(2), 83-121.
- Kowalski, K. (2017). American Economic Aid Plans on the Example of the Marshall Plan and the Alliance for Progress: Similarities and Differences. *Bogusław Bembenek, Katarzyna Kowalska: Inclusive business model–strategic*, 77.
- Küçükvatan, M. (2011). Soğuk Savaşın Türk Dış Politikasına Etkileri ve 1957 Türkiye-Suriye Bunalımı. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11(23), 73-91.
- Leffler, M. P. (2018). Divide and Invest: Why the Marshall Plan Worked. *Foreign Aff.*, 97, 170.
- Luke, C. (2019). *A pearl in peril: Heritage and diplomacy in Turkey*. Oxford University Press.
- Lv, L. (2018, August). A Comparative Study of the “One Belt and One Road” Initiative and the Marshall Plan. In *2018 International Conference on Management, Economics, Education and Social Sciences (MEESS 2018)*. Atlantis Press.
- Malkoç, E. (2006). Türk Basınında Truman Doktrini Ve Türkiye'ye Amerikan Yardımları (1947-1950). *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, (9), 89-127.
- Özer, S. D., & Yücel, Ş. (2018). Environmental challenges and developmental angst: Mimarlık and the early environmental discourse in Turkish architecture. *The Journal of Architecture*, 23(2), 249-264.
- Pambrun, T., Denis, A., Duchateau, J., Sacher, F., Hocini, M., Jaïs, P., ... & Derval, N. (2019). MARSHALL bundles elimination, Pulmonary veins isolation and Lines completion for ANatomical ablation of persistent atrial fibrillation: MARSHALL-PLAN case series. *Journal of cardiovascular electrophysiology*, 30(1), 7-15.
- Parrish, S. (2018). The Marshall Plan, Soviet-American Relations, and the Division of Europe. In *The Establishment of Communist Regimes in Eastern Europe, 1944-1949* (pp. 267-290). Routledge.
- Pedaliu, E. G. (2017). The Marshall Plan speech at 70—and the lessons it can provide for today’s challenges. *LSE European Politics and Policy (EUROPP) Blog*.
- Pisani, S. (1991). *The CIA and the Marshall plan* (pp. 99-105). Lawrence: University Press of Kansas.
- Rosamond, B. (2017). The political economy context of EU crises. *The European Union in Crisis*, 33-53.
- Steil, B. (2018). *The Marshall Plan: Dawn of the Cold War*. Oxford University Press.
- Talbott, S., & Moreland, W. (2017). *The Marshall Plan and the Shaping of American Strategy*. Brookings Institution Press.

- Tatoğlu, F. Y., Tunalı, H., & Ustaoglu, M. (2017). The Turkish Economy and Financing Growth by Dual Banking: Empirical Evidence. In *Balancing Islamic and Conventional Banking for Economic Growth* (pp. 47-68). Palgrave Macmillan, Cham.
- Tezcek, Ö. (2013). Kriz ve Kooperatifçilik: Fiskobirlik Örneği. *Kriz ve Türkiye (Aşınan Teoriler) içinde. Hale Balseven ve Fuat Ercan (ed.), Phoenix Yayınevi, Ankara.*
- Thomas, S. (2017). China's nuclear export drive: Trojan Horse or Marshall Plan?. *Energy Policy, 101*, 683-691.
- Thomas, S. (2017). China's nuclear export drive: Trojan Horse or Marshall Plan?. *Energy Policy, 101*, 683-691.
- Turhan, E., Zografos, C., & Kallis, G. (2015). Adaptation as biopolitics: why state policies in Turkey do not reduce the vulnerability of seasonal agricultural workers to climate change. *Global Environmental Change, 31*, 296-306.
- Twigge, S. (2016). The atomic marshall plan: Atoms for peace, British diplomacy and civil nuclear power. *Cold War History, 16*(2), 213-230.
- Walker, J. F., & Vatter, H. G. (2015). *History of US Economy Since World War II*. Routledge.
- Wood, R. E. (1986). *From Marshall Plan to debt crisis: Foreign aid and development choices in the world economy* (Vol. 355). Univ of California Press.
- Yülek, M. A. (1997). İçsel Büyüme Teorileri, Gelişmekte Olan Ülkeler Ve Kamu Politikaları Üzerine. *Hazine Dergisi, (6)*.